

Amalia Hansen

Amalia Hansen (1843–1915) var skolebestyrerinne og leder av Bergen kvinnesaksforening i nesten 20 år, fra 1887 til 1907. Hun ble titulert som «den store pedagog med det vide samfunnssyn» da hun i 1910 ble utnevnt til æresmedlem av Norske Kvinners Nasjonalråd, som det andre æresmedlemmet etter Aasta Hansteen.

Ida Charlotte Amalia Hansen (kalt Malla) var en nytenkende pedagog og kvinnesaksforkjemper. Hun var datter av Claus Hansen (av dansk slektsbakgrunn) og Elisabeth Concordia født Schram (av tysk slektsbakgrunn). Faren var kjøpmann og kasserer i Norges Banks bergensavdeling, men han gikk fallitt. Han fortsatte i banken og var også lærer i bokføring og regning. Foreldrene fikk i årene 1831 til 1857 15 barn, hvorav 5 jenter og 10 gutter. Amalia var nummer ni i søskenflokket.

To av brødrene som var nær henne i alder, ble begge leger og kjent både nasjonalt og internasjonalt. Den ene var forskeren som oppdaget leprabasillen, Gerhard Armauer Hansen (f.1841). Oppdagelsen førte til bekjempelse av spedalskhetssykdommen. Den andre var Klaus Hanssen (f.1844) som var aktiv i kampen mot tuberkulosen, sykdommen som tok mange liv. Han stiftet Nasjonalforeningen mot tuberkulosen.

Sin første form for skolegang fikk Malla ved privatundervisning av sin 12 år eldre søster, Agnes Margarethe (f.1831). Agnes fikk så arbeid som lærerinne på en skole som «Kandidat Henning Dahl begynte på Torvet med 20 piger», der Amalia var en av elevene. Søsteren var lærerinne noen år, men hun ble syk og bidro så i den store familiehusholdningen.

Amalia fikk ikke videregående skoleutdanning slik de nevnte brødrene gjorde, som gikk på Katedralskolen og fikk studere. Det var i Bergen ingen videre utdanningstilbud for jenter den gang. Men kanskje hun fikk med seg litt kunnskap og lærdom ved å følge brødrenes skolegang fra sidelinjen i heimen? Hun var også assistent for sin far som var bankkasserer.

Selv om hennes forkunnskaper fra skolegang var små, må hun tidlig ha utmerket seg. 17 år gammel ble hun fra 1860 lærerinne i matematikk, kalt regning den tid, ved «Frk. Hanna Aarestrups pigeskole». Hun underviste også noe ved en annen skole, «Madam Meyers Pigeskole». Amalia fikk altså ikke noen form for lærerinneutdanning, noe det heller ikke var i Bergen så tidlig, men lærerinnegjerningen fulgte henne hele livet. Ved den førstnevnte skolen ble hun medstyrer i 1881, som «skolebestyrerinde». Hun overtok skolen i 1885, som dermed fikk navnet «Frk. Amalia Hansens Pigeskole». Samme året fikk hun eksamensrett for skolen som middelskole med samme pensum og eksamen som gutteskolene. Det var noe hun hadde gått inn for. Hun ledet denne skolen til den ble nedlagt i 1910.

En folketelling for Bergen 1885 viser at Malla Hansen da bodde i Nye Sandviksvei nr. 8 sammen med sin eldste søster Agnes, som var «husbestyrerinde». Samme året døde faren, og de to søstre arvet huset etter foreldrene. Moren døde tidligere, og de tre andre søstre fikk også korte liv. Den yngste søsteren, Elisabeth Concordia (f. 1857), døde samme år etter å ha født sitt tredje barn. Hun hadde tatt lærerinneeksamen i Bergen i 1875, en slik eksamen var mulig fra det året, og hadde vært lærerinne før hun giftet seg. To eldre søstre giftet seg også, men døde unge. Catharina Elisabeth (f. 1837) døde i barsel, 20 år gammel. Mannen hennes, kjøpmann

Jørgen Erik Irgens, giftet seg 1863 igjen med hennes søster Claudine Concordia (f. 1838), som døde 1869.

Opplysningene om de fem søstrene illustrerer ulike livsveier og livsskjebner for kvinner i datidens samfunn. Som ugift og med intellektuelle ressurser i andre halvpart av 1800-tallet fikk Amalia litt andre muligheter i livet enn sine søstre.

Amalia Hansens skole var i dette huset i Vågsbunnen i Bergen. Foto: Ukjent

Året 1885 ble et spesielt år i Amalia Hansens liv, også utover det å bli eier og styrer av en pikeskole. Et nytt virkefelt begynte for henne. Bergen Kvinnesaksforening ble stiftet i april det året, og Amalia var en av initiativtakerne og et aktivt foreningsmedlem resten av livet. Hun hadde som skolebestyrerinne skrevet under på et opprop i Aftenposten november 1884 om å starte Norsk Kvinnesaksforening, som ble til det året. Hun var også med i en leseforening for kvinner i Bergen.

Amalia ble med i det første styret av Bergen Kvinnesaksforening og var styremedlem til 1911. Fra 1887 var hun en respektert foreningsleder til 1907, med unntak av foreningsåret 1889/90. Da var hun etter alt å dømme opptatt med å redigere en lærebok.

Amalia betydde utvilsomt veldig mye for kvinnesaksforeningens virke samtidig som hun markerte seg som pedagog og samfunnsborger innen skolevesen og kvinnesak. Hun var opptatt av jenter og kvinners skolegang, utdanning og levekår. Hun holdt i bergensforeningens første år foredraget: «Den ønskeligste ordningen af de høiere pigeskoler». Det var et sentralt debatttema i samtiden, og spørsmålet dreide seg om det skulle være fellesundervisning av jenter og gutter i skolen. Innholdet i foredraget hennes er ikke kjent, men hun var utvilsomt for fellesundervisning. Foredraget utløste en offentlig avisdiskusjon blant menn i Bergen.

Amalia Hansen var opptatt av undervisning av unge kvinner i Bergen som ikke hadde fått noen teoretisk opplæring ut over en 7-årig folkeskole. Det var etter hennes forslag at Bergen Kvinnesaksforening i 1887 vedtok å begynne friundervisning for unge jenter. Foreningen satte i gang kveldskurs i norsk, skriving, regning, regnskap og engelsk, og slike kurs varte i mange år og hadde mange deltakere. Også praktiske kurs i koking og søm ble etter hvert satt i gang av foreningen.

Ved siden av matematikk som hun begynte sin undervisningskarriere med, underviste hun også i naturfag, etter hvert kanskje mest det siste. Men «som lærer i naturfag har jeg i mange år følt savnet av en lærebog i sundhetslære samt dens praktiske anvendelse til føde, klær og husstell», skrev hun i forordet til en bok hun redigerte: Lærebog i Sundhetslære og huslig Økonomi. Den utkom 1890 i Bergen, og Amalia må ha vært en kvinnelig pioner som utgiver av en lærebok.

Hun fikk sin bror, legen Gerhard Armauer Hansen, til å skrive om sunnhetslæren. Den andre delen skrev hun selv som dels en bearbeiding av en engelsk lærebok, dels «en samling av egne og ældre husmødres erfaringer og iakttagelser», skriver hun i forordet. Hun var opptatt av at boka ikke skulle være bare for jenter. «Tvertom, gutter bør ogsaa lære at forstaa sit legemes funktioner og hvorledes helbredden bedst bevares gjennem legemsøvelse, renslighed, forstandig levemaade og beklædning. Den er utarbeidet med det maal at tjene som lærebog for begge kjøen i alle samfundsklasser i folkeskolerne, saavel som i de høiere almenskoler». Hun skriver også: «Det er min erfaring, at undervisningen, overalt hvor den kan henføres til og belyses ved eksempler fra det daglige liv, vinder elevenes interesse i forøget grad».

Utgivelsen av læreboken kan ha bidratt til at hun i 1894 fikk et statlig reisestipend på kr 660 for under et opphold i England og Skottland «at studere Undervisningen særlig i Naturfag og Hygiene». Det må ha vært en oppmuntrende verdsetting av hennes arbeid, et studieopphold som hun forhåpentligvis fikk anledning til å gjennomføre. Som naturfagslærer hadde hun sikkert også nytte av å vandre i naturen. Som kvinne var hun et tidlig friluftsmenneske i de norske fjell sammen med sin bror Klaus Hanssen og Emanuel Mohn, sistnevnte var med i det første BKF-styret og var en ivrig fjellvandrer.

Da Bergen Kvinnesaksforening i 1898 var vertskap for det første store landsmøte av kvinners foreninger, ledet Amalia Hansen møtet. Under diskusjon om stemmerett for kvinner, det viktige

kvinnespørsmålet i samtiden, viste hun en klar holdning i spørsmålet om det skulle være en rett som umiddelbart omfattet alle kvinner, ikke bare de mer velstående. Dette var noe som splittet kvinnene den gang. Hun viste stor forståelse for kvinner av lavere sosiale lag enn det hun selv tilhørte.

I debatten uttalte nemlig Ragna Nielsen, kjent kvinnesakskvinne og lærerinne fra Kristiania, at kvinner av «den fattige klasse» viste stor interesseløshet. De var «fuldstændig ligegyldige» for landets interesser. Til det svarte Amalia at det «Fru Nielsen» sa, var en fornærmelse mot arbeiderkvinnene. Amalia «havde den bestemte eraring at kvindernes af den arbejdende klasse havde mer forstand paa offentlige spørgsmål, mer politisk interesse end kvinderne i de bedre stillede klasser, som har det mageligere. Arbeiderkvinderne tenker mer paa sociale spørgsmål, de er nødt til det», uttalte hun. Dette viser hennes omtanke og forståelse av de svakere grupper i samfunnet.

Amalia var 1903 med på å starte Bergen Kvinneråd, og ble den første leder av styret. Hun underskrev for Kvinnerådet i 1905 da kvinnene i landet reagerte med underskriftslistor da de ikke fikk delta i avstemmingen om unionen. Kvinnerådet i Bergen var en lokal forløper for Norske Kvinners Nasjonalråd, stiftet i 1904. Den ble stiftet etter noen års diskusjon, og var en paraplyorganisasjon av foreninger der alle eller flertallet av medlemmene var kvinner, se foreningsomtalen. Nasjonalrådet merket seg hennes mangeårige og store engasjement for kvinner og utnevnte Amalia til sitt andre æresmedlem i 1910. Da ble hun omtalt som «den store pedagog med det vide samfundssyn». Det første æresmedlemmet i Nasjonalforeningen var Aasta Hansteen. Amalia ble æresmedlem av Bergen Kvinnesaksforening 1912, og av Norsk Kvinnesaksforening på sin 70 års dag 12. februar 1913.

Norske Kvinners Nasjonalråd var medlem av den internasjonale paraplyorganisasjonen International Council of Women (ICW) som 1909 hadde konferanse i Toronto, Canada. Der deltok en delegasjon på ni kvinner fra Norge. Stortinget bevilget reise dit til to personer. Den ene som fikk betalt reise, var lederen Gina Krog. Den andre som Nasjonalrådet valgte til å få denne støtten, var «den høit ansete kvindesakskvinde» Amalia Hansen. Amalia deltok med et emne på møttesesjonen om oppdragelse. Hun fortalte etter turen at det vakte bifall på konferansen at Stortinget hadde bevilget penger til å representere Norge. Slik offentlig støtte var ikke vanlig i andre land.

Amalia fikk mye heder og positiv omtale. «I hele sit liv har hun arbeidet for at skaffe kvinder lettere adgang til kundskaper og erhvervsgrene», skrev Nico Hambro i en karakteristikk av henne som leder av BKF. Som pedagog i Bergen ble hun anerkjent. «Frøken Hansens skole inntok i mange år en fremtredende stilling i byen, noget der i væsentlig grad skyldes bestyrerinnens personlighet, hendes sunde sans og hendes evne til å vinne sine elevs tillid og hengivenhet», heter det i bokverket om Bergen kommune 1814-1914.

I en artikkel om «Kvinder i den høiere skoles tjeneste», skrev Therese Bertheau om henne i 1914 at hun var en ærlig og ubestikkelig personlighet som «hadde en aldri sviktende interesse for hver enkelt av sine elever». Hun viste sine underordnede «den mest ubetingede tillit», og var alltid lydhør overfor nye ideer og reformforslag fra deres side. Hun drøftet kameratslig med dem «uten dog nogensinde at tape noget av sin myndighet», skriver Bertheau.

I en omtale av henne i Bergens Aftenblad da hun døde i 1915, 72 år gammel, nevnes hennes sikre og sterke personlighet, det gode og kjærlige menneske. «Malla Hansen» [var] som «Skolemor» umaadelig afholdt», skriver avisa. Der nevnes også at hun nedla mye arbeid i andre tiltak enn i skolen, nemlig Korskirkens fattigpleie, Sjømannsmisjonens kvinneforening, Værnehjemmets stiftelse, opprettelse av kvinnelig leseforening og friundervisningskursene som kvinnesaksforeningen hadde startet med.

Amalia Hansen var et kjent skolemenneske og en personlighet i Bergen. Hun må ha betydd mye for skole- og kvinneoffentligheten i byen, og for jenter som fikk sin skolegang under henne. En av dem som hun oppmuntret, skal ha vært skuespillerinnen Johanne Dybwad.

Søsteren Agnes Hansen skildret henne som barn og ungdom, og nevner at hun var alltid klar til å forsvare seg overfor sine brødre. Men hun var «alles Hjælper» og ble selvstendig og frimodig. «Der var i hende den Kraft og de Egenskaper, jeg selv saa inderlig ønsket at besidde, især hendes Frimodighed», skriver Agnes om søsteren. Egenskaper som utvilsomt kom Amalia til nytte i livet.

Amalia Hansen har ikke fått det samme vide ettermæle som sine to kjente legebrødre. Men hennes liv viser at hun i høy grad må huskes som pedagog og kvinnesakspioner ikke bare i Bergen, men også i nasjonal sammenheng.

Kilder

- [Fløystad, Ingeborg: "Amalia Hansen \(1843-1915\)". I Anne- Hilde Nagel, Ingeborg Fløystad og Kari Hop Skiftesvik \(red.\): Driftige bergenskvinner. Bergen kvinnesaksforenings historie. Bergen: Bodoni forlag \(2024\), s. 159-164.](#)

PIONERKVINNER I BERGEN KVINNESAKSFORENING

Det ble ikke vist noen globale meldinger eller andre viktige meldinger da dette dokumentet ble skrevet ut.